

УДК 631.11:65.012.45
ББК 65.321

Каблак М.І.

ОЦІНКА СТАНУ ВНУТРІШНЬОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту,
кафедра обліку і аудиту,
76025, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57,
тел.: (0342) 596003

Анотація. У статті розглянуто стан внутрішнього інформаційного забезпечення сільськогосподарських підприємств, визначено його основні джерела, здійснено оцінку. Вивчено погляди науковців стосовно цієї проблематики.

Ключові слова: інформація, інформаційне забезпечення, моніторинг, управлінське рішення, сільськогосподарські підприємства.

Annotation. The state of internal information support of agricultural enterprises is looked out, the main sources of it are determined, made the evaluation. The scientists' views of these questions are studied.

Key words: information, information management, monitoring, management decisions, agricultural enterprises.

Вступ. У сучасному мінливому ринковому середовищі ефективність господарської діяльності будь-якого підприємства залежить від його здатності правильно оцінювати ситуацію та оперативно реагувати на неї. Це можливо тільки за умови достатньої інформаційної забезпеченості. Основним її джерелом є дані бухгалтерського обліку, які повинні задовольняти інформаційні потреби як самого підприємства, так і зовнішніх користувачів. Проте недосконалість існуючої системи обліку та її невідповідність вимогам сучасного управління стає дедалі очевиднішою. Як науковці, так і практики все частіше наголошують на необхідності розширення інформаційної бази підприємств.

Широке коло питань, пов'язаних з інформаційно-аналітичною забезпеченістю підприємств, знайшло відображення в працях таких відомих вітчизняних і зарубіжних учених, як М. Білик, Ф. Бутинець, Н. Вінер, О. Гудзинський, М. Дем'яненко, П. Друкер, С. Думлер, В. Жук, В. Лінник, Г. Кірейцев, В. Коган, Т. Пахомова, Н. Правдюк, П. Саблук, В. Сопко, П. Хомин, М. Чумаченко, Ю. Шрейдер та ін.

Проте, незважаючи на таку увагу до зазначеної проблематики з боку науковців, деякі питання застосування інформаційної складової в процесах управління і прийняття рішень залишаються недостатньо розглянутими.

Постановка завдання. Стаття має на меті оцінку внутрішнього інформаційного забезпечення сільськогосподарських підприємств і визначення основних напрямів його вдосконалення.

Результати. Ефективна господарська діяльність в умовах ринкової економіки та глобальних інтеграційних процесів можлива лише за достатньої поінформованості. Повна, оперативна, достовірна інформація про зовнішні чинники впливу та внутрішнє середовище підприємства дає змогу приймати результативні управлінські рішення й пристосовуватися до нових обставин. Необхідність здійснення такої інтенсивної інформаційної політики наразі усвідомлюють далеко не всі керівники підприємств. Проте поступове зростання ролі інформаційних ресурсів – це реалії сучасної економіки. Такі тенденції характерні й для сільського господарства. Опинившись в умовах відкритого

ринку, аграрні підприємства вже відчули на собі вплив мінливого зовнішнього середовища, а деякі навіть зрозуміли необхідність його систематичного вивчення. На актуальності таких досліджень наголошують і науковці, адже досі впливи зовнішніх чинників на господарську діяльність підприємств практично не бралися до уваги. Це пояснюється низкою об'єктивних і суб'єктивних чинників.

Г. Кірейцев, розглядаючи питання організації обліково-аналітичної системи сільськогосподарських підприємств в умовах антикризового управління, зазначає, що, крім зовнішніх факторів, які впливають на їх діяльність, суттєву роль у спроможності суб'єктів господарювання адаптуватися до кризових умов відіграє також підготовленість управлінського персоналу, особливо працівників інформаційної системи, на основі даних якої приймаються рішення. Він стверджує, що сучасна система обліку й бухгалтерська інформація не відповідають основним вимогам і завданням управління [1]. Таким чином, очевидно, під інформаційною системою управління автор розуміє систему бухгалтерського обліку, а під інформаційними ресурсами – її дані.

Варто зазначити, що такий підхід не поодинокий. Багато науковців, досліджуючи питання інформаційного забезпечення процесів управління, розглядають при цьому існуючі системи обліку, їх організацію, функціонування та основні недоліки. Таке ототожнення системи моніторингу з бухгалтерським обліком не випадкове. Упродовж багатьох років дані обліку були практично єдиним джерелом інформації про діяльність підприємства. На їх основі приймалися управлінські рішення, здійснювалося загальне керівництво. Нині ця ситуація майже не змінилася. Незважаючи на сучасні економічні реалії, які потребують якісно нових підходів до організації процесів управління та прийняття рішень, єдиним джерелом інформації для них, як правило, залишаються дані бухгалтерського обліку. Саме тому для більшості науковців проблеми інформаційної забезпеченості – це, насамперед, проблеми існуючої системи обліку, недосконалості її основних методологічних і практичних організаційних положень.

Так, Н. Правдюк, розглядаючи особливості організації фінансового обліку на сільськогосподарських підприємствах, зазначає, що його інфраструктура тепер згортається і це впливає на якість інформаційно-правового поля. На думку автора, потрібен новий науковий підхід до визначення основних напрямів змін у його структурі відповідно до класу власників і користувачів бухгалтерської інформації [2, с.120].

На недосконалості сучасних облікових процесів у сільському господарстві наголошує В. Уланчук. Особливу увагу науковець звертає на їх невідповідність рівню соціально-економічного розвитку суспільства та відсутність єдиного координаційного центру управління [3, с.120].

Г. Кірейцев відзначає, що недоліки в організації обліково-аналітичної системи зумовлені порушенням принципу своєчасності, відставанням обліку від реальних економічних процесів, що відбуваються на підприємстві. Трапляються запізнення звітних даних. Наявність розривів у часі між моментом одержання інформації і моментом її використання для прийняття рішень знижує ефективність діяльності підприємства в цілому [1].

Схожої думки дотримуються Д. Бандура та Л. Вейкрута. Розглядаючи функціональну роль обліку в управлінні підприємством, вони також звертають увагу на недоліки існуючої системи облікової інформації:

- запізніле надходження та надання інформації, що призводить до затримки в ухваленні рішень і впливає на оперативність управлінських дій;
- дублювання інформаційних потоків на різних рівнях управління і водночас нестача окремих видів інформації; відсутність комплексного подання необхідної та достатньої інформації [4, с.81–82].

В. Моссаковський зауважує, що ускладнення системи управління потребує істотного покращення інформаційного забезпечення як основи для прийняття рішень. Це передбачає зміни в самій системі управління, а також приведення відповідно до її вимог облікової підсистеми [5, с.5].

Таким чином, опираючись на аналіз наявної теоретичної бази, можна стверджувати, що значна частина науковців вважає дані бухгалтерського обліку головною інформаційною складовою процесу управління, а підвищення рівня його інформаційної забезпеченості пов'язують, насамперед, з удосконаленням існуючих облікових систем.

Проте такий підхід стає дедалі дискусійнішим. Усе більше зарубіжних і вітчизняних учених, розглядаючи питання інформаційного забезпечення процесів управління, виходять за рамки бухгалтерського обліку, наголошуючи на його неспроможності повною мірою задовольнити інформаційні потреби сучасного підприємства. Вони погоджуються з думкою про необхідність удосконалення існуючих систем обліку, максимального їх наближення до сучасних інформаційних потреб управління, але при цьому зазначають, що навіть бездоганно організований бухгалтерський облік не в змозі відповісти на всі його запити.

До когорти таких науковців належить видатний американський учений-економіст, один із найвпливовіших теоретиків менеджменту П. Друкер. У своїй праці “Завдання менеджменту у ХХІ столітті” він стверджує, що основною причиною початку нової інформаційної революції сьогодення стало невдоволення вищого керівництва підприємств даними бухгалтерського обліку, які вони отримували, а також наголошує на необхідності перегляду існуючих інформаційних потоків, визначення таких інформаційних концепцій, які б максимально сприяли вирішенню завдань підприємства [6].

Багато вітчизняних учених поділяють такий погляд. М. Чумаченко одним із перших розглянув інформаційні потреби управління за рамками бухгалтерського обліку. Саме після його публікацій у вітчизняній економічній літературі з'явилося поняття “управлінський облік”. Трактуювання його змісту та визначення основних функцій залишаються дискусійними питаннями й нині. Цьому сприяє коротке та не дуже чітке визначення управлінського обліку в Законі України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні”. Згідно з ним, внутрішньогосподарський або управлінський облік – це система обробки та підготовки інформації про діяльність підприємства для внутрішніх користувачів у процесі управління [7].

Сам М. Чумаченко вважає управлінський облік поняттям значно ширшим, ніж традиційний бухгалтерський облік. Крім збору, обробки та систематизації інформації про витрати, їх контролю й аналізу, до його функцій науковець зараховує планування, прогнозування та нормування [8, с.43]. Такої ж думки дотримується і Л. Нападовська [9, с.51].

Однак існує й інше, значно вужче трактування управлінського обліку. Зокрема, О. Бородін вважає, що управлінський облік – це невід'ємна складова бухгалтерського обліку, функціями якої є облік витрат і калькулювання собівартості [10, с.49].

Різноманітність існуючих підходів до трактування майже будь-якого економічного поняття стала нормою сучасної науки. Нині практично неможливо знайти єдиного розуміння вченими навіть сутності наук економічного спрямування. Чому основні завдання та функції бухгалтерського обліку, економічного аналізу, аудиту, економічної діагностики, контролінгу та моніторингу в різних авторів фактично збігаються? Відповідь на це запитання дають С. Шкарабан та І. Лазаришина. Вони зазначають, що надзвичайно динамічний розвиток у другій половині ХХ ст. соціально-наукових методів пізнання, до яких належить теорія інформації, призвів до подальшого розширення понятійних меж цілої низки економічних наук, їх інтеграції, охоплення не властивих для них раніше принципів і підходів [11, с.49].

Яскравим прикладом справедливості такого твердження є сучасні трактування бухгалтерського обліку, який під тиском постійно зростаючих вимог розширився і почав застосовувати раніше не характерні йому елементи економічного аналізу. Наслідком такого зближення стала поява управлінського обліку, який значною мірою дублює його основні завдання та функції.

Таке зростання рівня функціональності й універсальності кожного з наведених напрямів наукової діяльності не може розглядатися як однозначний позитив. Воно призводить до поступового стирання меж між ними, унеможливорює формулювання єдиних методологічних підходів.

Саме тому можна стверджувати, що бухгалтерський облік дійсно важлива складова системи інформаційно-аналітичного забезпечення управління, якою є моніторинг. Він передбачає отримання відомостей облікового, економічного та фінансового характеру, які після застосування прийомів економічного аналізу формують основу майбутніх управлінських рішень. Проте варто також зазначити, що ефективне управління не обмежується тільки фінансово-економічними даними – воно потребує інформації про всі сфери діяльності підприємства. Необхідно враховувати показники, які характеризують безпосередньо процес виробництва, його технічні й технологічні особливості, структурно-організаційні та кадрові відомості, інформацію стосовно збуту й реалізації готової продукції. Тільки в тому разі, коли система моніторингу охоплює всі основні напрями діяльності підприємства, можна говорити про належний рівень внутрішнього інформаційного забезпечення процесів управління й прийняття рішень.

Висновки. Підсумовуючи все вищевикладене, можна стверджувати, що вимоги до інформаційної складової в системі управління підвищуватимуться й надалі. Достатня, якісна та систематизована інформація про внутрішнє середовище підприємства дає змогу керівникові визначати ефективність організаційно-економічних, агротехнічних, соціальних та екологічних заходів і, залежно від умов, що складаються, змінювати плани. Чим краще поінформований керівник, тим оперативнішими й ефективнішими будуть його рішення.

1. Кірейцев Г. Обліково-аналітична система сільськогосподарського підприємства в умовах антикризового управління / Г. Кірейцев, В. Нехай // Облік і фінанси АПК. – 2009. – № 3. – Режим доступу до журн. : www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Oif_apk/2009_3/3_Kireyts.pdf.
2. Правдюк Н. Особливості організації фінансового обліку в сільськогосподарських підприємствах / Н. Правдюк // Облік і фінанси АПК. – 2005. – № 12. – С. 115–121.
3. Уланчук В. Удосконалення первинного обліку в аграрних підприємствах – вимога сьогодення / В. Уланчук, Н. Оляднічук // Облік і фінанси АПК. – 2006. – № 1. – С. 120–124.
4. Бандура Д. Функціональна роль обліку в управлінні підприємством / Д. Бандура, Л. Вейкрута // Вісник Львів. ун-ту. Сер. економіки. – 2009. – Вип. 41. – С. 80–83.
5. Моссаковський В. Стан та перспективи розвитку бухгалтерського обліку в Україні / В. Моссаковський. – К. : Інтерпрес ЛТД, 2009. – 326 с.
6. Друкер П. Задачи менеджмента в XXI веке / П. Друкер. – М. : Вильямс, 2000. – 215 с.
7. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні” № 996-XIV від 16.07.1999. – Режим доступу до ресурсу : <http://zakon1.rada.gov.ua>.
8. Чумаченко М. Управлінський облік в Україні / М. Чумаченко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2001. – № 6. – С. 43–47.
9. Нападовська Л. Управлінський облік / Л. Нападовська. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2000. – 450 с.
10. Бородкін О. Внутрішньогосподарський (управлінський) облік : концепція і організація / О. Бородкін // Бухгалтерський облік і аудит. – 2001. – № 2. – С. 45–53.

Рецензенти:

Баланюк І.Ф. – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри обліку і аудиту Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника;

Якубів В.М. – кандидат економічних наук, доцент кафедри обліку і аудиту Прикарпатського національного університету імені В. Стефаника.

